

જુમ્બાની નમાઝ અને ઈદોની નમાઝ

નમાઝ-જુમ્બા ‘ફર્જ ઐન’ (સુનિશ્ચિત અનિવાર્ય) છે. અલ્લાહ ત્રાલાનો ઈરશાદ છે :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّمَا الظَّاهِرُ مِنْ دِينِكُمْ مَا أَنْتُمْ بِهِ تَعْمَلُونَ
الْجُمُعَةُ ١٩

અનુવાદ : “હે લોકો, જેઓ ઈમાન લાવ્યા છો ! જ્યારે પોકારવામાં આવે નમાઝ માટે જુમ્બાના દિવસે, તો અલ્લાહના જિક તરફ દોડો અને ખરીદ-વેચાણ છોડી દો, આ તમારા માટે વધારે સાંદું છે, જો તમે જાણી લો.”
(સૂર: જુમાહ, આ.૮)

જુમ્બાની નમાઝની ખૂબ મોટી ફળીલત છે. હજરત અબૂ હુરૈરા رض ની રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લહ صلوات اللہ علیہ و آله و سلم એ ફરમાવ્યું :

«خَيْرٌ يَوْمٌ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، فِيهِ أَدْخَلَ الْجَنَّةَ، وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا»

અર્થાત્, બધા દિવસોમાં જુમ્બાનો દિવસ સૌથી સારો દિવસ છે. આ જ દિવસે આદમનું સર્જન થયું. આ જ દિવસે તેમને જન્મતમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા અને આ જ દિવસે તેમાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યા અને આ જ દિવસે કયામત આવશે. (મુતાફિક અલયહિ)

જુમ્બાની નમાઝ પ્રત્યેક સમજદાર, પુખ્ષ, સ્વતંત્ર, પુરુષ, સ્થાનિક મુસલમાન પર ફર્જ છે. પાગલ, બાળક, સ્ત્રી, મુસાફર, બીમાર અને ભયની સ્થિથિમાં ગ્રસ્ત વ્યક્તિ પર ફર્જ નથી.

નમાઝ જુમ્બાના બે અરકાન (ઘટકો) છે :

એક નમાઝ અને બીજો ખુત્બા (પ્રવચન). નમાઝ બે રકા'ત અદા કરવામાં આવશે, જેમાં ઈમામ ઊંચા અવાજથી કિરા'ત કરશે. ખુત્બા બે થશે અને બંને નમાઝ પહેલાં.

નમાઝ જુમ્બાની શરતો નીચે મુજબ છે :

સમય : જે સમય જુહ્રની નમાઝનો છે, એ જ સમય જુમ્બાની નમાઝનો છે. તેના સિવાય જુમ્બાની નમાઝ સાચી નહીં હોય. જુમ્બાની નમાઝની ‘કાજા’ (ધૃટી ગયેલને વિકલ્પના રૂપે બીજા સમયે પઠવી) નથી થઈ શકતી. જેની ધૃટી જાય તે જુહ્રની નમાઝ અદા કરશે. જો કોઈને જુમ્બાની નમાઝની બીજી રકા'ત મળી જાય, તો તેને જુમ્બાની નમાઝ મળી ગઈ કહેવાશે. તે બીજી રકા'ત એકલો પૂરી કરશે. જો કોઈને અંતિમ રકા'તનો સિજદો કે કાયદો મળ્યો તો તેણે ચાર રકા'ત અદા કરવી પડશે અને આ જુહ્રની નમાઝ ગણાશે, કેમ કે

રસૂલુલ્હાહ પ્રેરણ એ ફરમાવ્યું : જેને જુમ્માની એક રકા'ત મળી, તો તેને આખી નમાજ મળી. (મુતફિક અલયછિ) આ મોટાભાગના આલિમોનો મસ્લક છે. જ્યારે કે હનફી મસ્લકવાળા અને એહલે અદીસના આલિમોનો મસ્લક એ છે કે જેને નમાજનો કોઈ ભાગ મળ્યો, તેને આખી નમાજ મળી ગઈ. આ અનુસાર જો કોઈ સલામ ફેરવી લીધા પહેલા જમાઅતમાં સામેલ થઈ ગયો, તો તેને જમાઅત મળી ગઈ એમ કહેવાશે.

ગામ હોય : જ્યાં જુમ્માની નમાજ પઢવામાં આવે, અથવા ઓછામાં ઓછું ગામની જામેઅ મસ્ઝિદ હોય. (હનફીઓના મતે).

જમાઅત થાય : અર્થાત્ વ્યક્તિગત રૂપે જુમ્મા નથી. જમાઅત ગમે તેટલા લોકો પર આધારિત હોય. આના વિશે કુકહાની વચ્ચે મતબેદ છે. કોઈ કહે છે કે ઈમામ ઉપરાંત ઓછામાં ઓછા ત્રણ વ્યક્તિઓ હોય. કોઈના મતે બાર વ્યક્તિઓની શરત છે. જો કે આ પ્રકારની શરતો બિનજરૂરી છે. જો જામેઅ મસ્ઝિદ ભરાઈ જાય, તો બીજી મસ્ઝિદોમાં જુમ્માની નમાજ થઈ શકે છે.

જુમ્માના ખુત્બાની સુન્તતો :

મુખ્ય સુન્તતો આ પ્રમાણે છે : તહારત (પવિત્રતા), સત્ર, ખુત્બા મિસ્ભર પર થાય. ખુત્બાથી પહેલા ખતીબ (પ્રવચનકાર) મિસ્ભર પર બેસે, લોકોએ તેના તરફ ચહેરો કરીને બેસવું જોઈએ. ખતીબ જ્યારે મિસ્ભર પર બેસવા માટે આવે, તો લોકોને સલામ કરે. મોઅજ્જિન (અજાન આપનાર) એક અજાન આપે. ખતીબ પોતાનો ખુત્બો અલ્લાહની પ્રશંસા અને સુતિથી શરૂ કરે અને શહાદતના બંને કલેમાઓ (અશ-હદ્દ અન્-લા-ઈલાહ ઈલ્હાહ, વ અશ-હદ્દ અને મુહમ્મદન્ અખ્રુહૂ વ-રસૂલુહૂ) કહે અને રસૂલુલ્હાહ પ્રેરણ પર દરૂદ પઢે. લોકોને શિખામણ કરે અને દીની વાતો બતાવે. બીજા ખુત્બામાં અલ્લાહની પ્રશંસા અને સુતિ અને રસૂલુલ્હાહ પ્રેરણ પર દરૂદનું પુનરાવર્તન કરે. ખુત્બા સંક્ષિપ્ત હોય અને લોકોએ તે શાંતિથી અને ધ્યાનથી સાંભળવા જોઈએ.

જુમ્માની સુન્તતો :

ગુરુલ (સ્નાન) કરવું, ખૂશ્બૂ લગાવવી, સારા કપડાં પહેરવા, જુમ્મા માટે જતી વખતે ગરિમાપૂર્વક અને ગંભીરતાથી જવું અને તકબીર કહેતા જવું. ઈમામના નજીક બેસવું. જતી વખતે રસ્તામાં કુર્ચિનની તિલાવત કરવી અથવા અલ્લાહનો જિક કરતા-કરતા જવું. જુમ્માના દિવસે કે રાત્રે સૂરા: કહફ પઢવી. વધારેમાં વધારે દુઆઓ કરવી અને રસૂલુલ્હાહ પ્રેરણ પર દરૂદ અને સલામ મોકલવા.

ઈમામ માટે જુમ્માની નમાજમાં પહેલી રકા'તમાં સૂરા: ફાતિહા પછી સૂરા: જુમ્મા પઢવી મુસ્તહબ (ઈચ્છનીય) છે, એ જ પ્રમાણે બીજી રકા'તમાં સૂરા: મુનાફિકૂન પઢવી મુસ્તહબ છે. જુમ્માની નમાજ પછી ચાર રકા'ત નફલ પઢવી જોઈએ.

જુમ્માના મકરૂહ (અનીગ્યનીય) કામો :

જુમ્માના દિવસે એ રીતે રજા મનાવવી કે આમાં કામ કરવાની મનાઈ છે, અને આખો દિવસ કામકાજ ન કરવું, આમાં યહૃદ્દીઓ અને પ્રિસ્ટીઓની સાથે સમાનતા જોવા મળે છે કે તેઓ શનિવાર અને રવિવારે રજા મનાવે છે અને કામકાજ નથી કરતા. જુમ્માની નમાજના સમયે કામ કરવાની મનાઈ કરવામાં આવી છે. અલ્લાહ ત્રાલાનો ઈરશાદ છે :

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا فُوْدِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ١٠ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْسِغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ نُفْلِحُونَ ١٠﴾ الجمعة: ٩

અનુવાદ : “હે લોકો, જેઓ ઈમાન લાવ્યા છો ! જ્યારે પોકારવામાં આવે નમાજ માટે જુમ્માના દિવસે, તો અલ્લાહના જિક તરફ દોડો અને ખરીદ-વેચાણ છોડી દો, આ તમારા માટે વધારે સારું છે, જો તમે જાણો. પછી જ્યારે નમાજ પૂરી થઈ જાય તો જમીન પર ફેલાઈ જાઓ અને અલ્લાહની કૃપા શોધો અને અલ્લાહને પુષ્ટ યાદ કરતા રહો, કદાચ કે તમને સફળતા પ્રાપ્ત થઈ જાય.” (સૂરા: જુમ્મા, આ.૬)

બંને ઈદોની નમાજ :

ઈદોની નમાજ ‘સુન્તતે મુઅ્ઝકદા’ (એવી સુન્તત જેના પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો) છે. કેટલાક ફુકડા આને ‘ફર્જ કિફાયા’ કહે છે કે જો અમુક લોકોએ અદા કરી લીધી, તો બધા તરફથી થઈ ગઈ. ઈદોની નમાજમાં સ્વીઓએ સામેલ થવું મુસ્તહ્બ છે.

સમય :

સૂર્ય નીકળ્યાના અડધા કલાક પછીથી જવાલ (મધ્યાક્ષ)થી જરા પહેલા સુધી અદા કરવાનો સમય છે. ઈદુઝ-જુહાની નમાજમાં જલ્દી કરવી જોઈએ અને ઈદુલ-ફિત્રની નમાજમાં તેના પ્રમાણમાં થોડોક વિલંબ. જેની જમાઅત ધૂટી જાય તેણે કર્જા કરવી જોઈએ. કેટલાક આલિમો કહે છે કે આની કર્જા નથી.

નમાજનું સ્થળ :

મકાન મુકર્મા ઉપરાંત આને કોઈપણ ખુલ્લી જગ્યામાં અદા કરી શકાય છે. ઈમામ શાફી મસ્લિન્દમાં પઢવાને અફ્જલ (શ્રેષ્ઠ) કહે છે.

ઈદની નમાજ પઢવાની રીત :

ઈદની નમાજ બે રકા'ત પઢવામાં આવે. તકબીરે તહરીમા પછી પહેલી રકા'તમાં સાત વધારાની તકબીરો

કહેવામાં આવે. તે પછી ઈમામ સૂરઃ ફાતિહા અને કોઈ અન્ય સૂરઃ અથવા કુર્અનનો અમુક ભાગ પઢે. મુસ્તહબ એ છે કે સૂરઃ આ'લા પઢે, બીજી રકા'તમાં તકબીરની સાથે ઉભા થયા પછી પાંચ વધારાની તકબીરો કહેવામાં આવે. પછી સૂરઃ ફાતિહા પઢવામાં આવે અને કોઈ બીજી સૂરઃ પઢવામાં આવે. મુસ્તહબ એ છે કે સૂરઃ ગાશિયહ પઢે. નમાજથી નિવૃત્ત થયા પછી ઈમામ ખુત્બો આપે. આ ખુત્બો સુન્તત છે. આમાં હાજર રહેવું અને સાંભળવું ફરજ નથી.

હજરત અબુલ્લાહ બિન સાયબ رض ની રિવાયત છે કે અમે રસૂલુલ્લાહ صلوات اللہ علیہ و آله و سلم ની સાથે ઈદની નમાજ માટે ગયા. નમાજથી નિવૃત્ત થયા પછી આપ رض એ ફરમાવ્યું : હું ખુત્બો આપીશ. જે ચાહે બેસે અને જેનું દિલ ચાહે ચાલ્યો જાય. (ઇન્ને માજ) સાચું એ છે કે ઈદમાં માત્ર એક ખુત્બો છે. જુમ્માની જેમ બે ખુત્બા નથી. આમાં પણ ખતીબ અલ્લાહની પ્રશંસા અને સુતિનું વર્ણન કરે અને તકબીરો કહે. બાકી જેવી રીતે અન્ય ખુત્બાઓ હોય છે એ જ આમાં પણ રહેશે. અલબત્તા, ઈમામ ખુત્બા દરમ્યાન તકબીરો કહેતો રહેશે.

ઈદોની તકબીરો :

ઈદુલ-ફિત્ર અને ઈદુઝ-જુહામાં તકબીરો કહેવી મુસ્તહબ છે. ઈદુઝ-જુહામાં અરફાના દિવસની ફજની નમાજથી તશ્રીકના છેલ્લા દિવસની અસ્નની નમાજ સુધી તકબીર કહેવી જોઈએ. આ હન્ફીઓ અને હમ્બલીઓનો મસ્લક છે. માલિકી કહે છે કે યવમુન્-નઙ્ઘથી ચોથા દિવસની ફજ સુધી તકબીર કહેવામાં આવે. આ તકબીર દરેક નમાજ પછી કહેવામાં આવે, રસ્તે ચાલતાં, સ્થળ પર પહોંચીને અને બજારોમાં કહેવામાં આવે. પુરુષોએ જોરથી અને સ્વીઓએ ધીમેથી કહેવી જોઈએ. આના માટે નિશ્ચિત શર્દી નથી, બલ્કે જે શર્દીમાં ચાહે, કહે.

ઈદની સુસ્તાઓ :

ગુરુસ્લ કરવું, અતાર લગાવવું, સારા અને ઉમદા કપડાં પહેરવા, નમાજ માટે ઉતાવળ કરવી, ઈદગાહ એક રસ્તેથી જવું અને બીજા રસ્તેથી પાછા આવવું, ઈદુલ-ફિત્રની નમાજ પહેલા એકી સંખ્યામાં (૧, ૩, ૫, ૭) ખજૂરો ખાવી અને ઈદુઝ-જુહામાં કંઈ પણ ખાધા વગર જવું અને કુરબાની થઈ ગયા પછી તેનો ગોશ્ટ (માંસ) ખાવો, નજીક અને દૂરના સગાઓથી મુલાકાત કરવી, પાડેસીઓથી મુલાકાત કરવી, લોકો સાથે સદ્ગ્રબ્ધાર કરવો અને સામાન્ય મુસલમાનોની સાથે હળી-મળીને ખુશી અને આનંદ વ્યક્ત કરવો અને મુબારકબાદ આપવી. ઈદોની નમાજ પછી અને પહેલા કોઈ નફલ નમાજ નથી.

